

Szigetvári Zrínyi Miklós pajzsa

Bevezető

A Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon folyó Zrínyi-kutatások évtizede foglalkoznak a Zrínyiek örökségének feltárásával, megőrzésével. Minden évben egy hetet töltenek a kutatók Zrínyi-Újvárnál, hogy a hadvezér és költő Zrínyi (VII.) Miklós (1620–1664) egyetlen magyarországi erősségét a helyszínen vallassák. E sorok írói is – más kutatókkal, hallgatókkal és támogatókkal karöltve – részt vesznek ebben a munkában, újabb és újabb szeleteit tárva fel a Zrínyi család szerteágazó, de ma már nehezen azonosítható örökségének.¹

A kutatás kettő évvel ezelőtt egy új iránnyal gazdagodott, amikor figyelmünk a Zrínyi család szétszóródott fegyverei felé fordult, vállalkozva arra, hogy a még fellelhető és azonosítható fegyvereket és egyéb, a családhoz tartozó tárgyakat megtaláljuk, elemezzük és bemutassuk az érdeklődőknek.

Munkánk során elsősorban Kalmár János korszakos művére alapoztunk.² Feldolgoztuk – mások mellett – Pierre Terjanian írásait, aki – a személyes kapcsolat felvételét követően – értékes tanácsokkal és további információkkal segítette kutatásunkat.³ Beszereztük a Visser-gyűjtemény és a Philadelphia Museum of Art vonatkozó – bár egyelőre nem teljes – dokumentumait, látogatást tettünk Bítovban (német nevén Wötau), és konzultáltunk a cseh és horvát kollégákkal, illetve magyar szakértőkkel.

A Zrínyi család több szálon is kapcsolódik a cseh arisztokráciához. Zrínyi (IV.) Miklós (1508–1566), a szigetvári hős második felesége a csehországi Eva von Rosenberg grófnő (1536–1591), aki egy fiúval örvendeztette meg Zrínyit. A gyermek 1565-ben született, és a János nevet kapta. Férje halála után az özvegy fiával együtt előbb Monyorókerékre (ma Eberau), majd 1568-ban Český Krumlovba költözött. Zrínyi János gyorsan beilleszkedett a cseh arisztokráciába, 1603-ban feleséget is innen választott. Zrínyi János 1612-ben utód nélkül halt meg.

Számunkra érdekesebb a költő és hadvezér Zrínyi (VII.) Miklós fiának a sorsa. Zrínyi Ádám (1662–1691) katonaként a szalánkeméni csatában vesztette életét. Özvegye, Lamberg Mária Katalin (1664–1717) 1693-ban újra férjhez ment, és 1700 körül a Zrínyi Ádám után hátramaradt ingóságokat – a kincstárat, a fegyvergyűjteményt, festményeket és a könyvtárat – magával vitte új házastársa lakóhelyére, a morvaországi Bítovba. Mivel férfiágon az öröklés megszakadt, évtizedekig tartó vita után a Daun család birtokába

¹ A kutatási eredményeket bemutató legújabb kötet: Hausner Gábor – Németh András (szerk.): *Zrínyi-Újvár. Egy 17. századi védelmi rendszer a hódoltság határán*. Budapest, Dialóg Campus, 2019.

² Kalmár János: *Zrínyi fegyverek*. Pécs, Janus Pannonius Múzeum, 1965. 19.

³ Pierre Terjanian 2002 és 2012 között a Philadelphia Museum of Art kurátora, 2012-től a Metropolitan Museum of Art munkatársa.

került a bítovi uradalom s benne a Zrínyi-ingóságok. A Daun-ház utolsó sarja 1904-ben halt meg, így a vagyont a Haugwitz család örökölte. Ők Bítov berendezését, beleértve a fegyvertárat, a közeli székhelyükre, Náměšť nad Oslavou-ba szállították, majd 1906-ban Bítovot eladták. 1945-ben a Haugwitz család vagyonát elkobozták. 1949-ben Náměšť nad Oslavou-ból a fegyvertárat visszavitték Bítovba, de már kiegészítve a Haugwitz-vagyonból származó régebbi fegyverekkel. A fegyvereket nem állították ki, hiszen a kastélyt hosszú időn át javították, így az zárva volt a látogatók előtt. Miután 1970-ben néhány fegyvert elloptak, a gyűjteményt elszállították egy jobban őrzött helyre. A gyűjteményből származó fegyvereket 2002-ben a vranovi kastélyban mutatták be egy rövid időre. A bítovi fegyvertárat 2003-ban nyitották meg a látogatók előtt, de a megtekintése ma sem egyszerű.

Mostani vizsgálatunk tárgya egy díszes, kerek pajzs, amelynek története nem átlagos. Kalmár János szerint szigetvári Zrínyi Miklós díszfegyverzetének része, együtt egy sisakkal és egy mellvérttel.⁴ Utóbbiakról sem fénykép, sem további információ nem áll rendelkezésünkre, ma már csak a pajzs azonosítható. Egy kerek kovácsoltvas pajzsról van szó, amely a 16. században készülhetett. Olasz munka, nemesfém berakással, a szélén körbefutó mezőben indadísszel. A belső mezőben Mars és Venus alakja, a háttérben városfallal megerősített város képe látszik.⁵

A pajzs ma a Philadelphia Museum of Art tulajdona, 1777-167-766 sz. alatt szerepel az online katalógusban. (1. ábra.) A következőket írják róla:

- készítője nem ismert;
- származási hely: Olaszország;
- készítésének ideje: 1550 körül;
- leírása: domborított, vésett és barnára antikolt acél, ezüsttel és arannyal díszítve, sárgaréz, bőr és bársony;
- méretek: átmérő 60,8 cm, tömege 4540 g;
- adományozó: Carl Otto Kretschmar von Kienbusch, 1977.

A leírás nem utal a Zrínyiekre, és Kalmáron kívül csak Terjanian foglalkozik a leírásával:

„A pajzs domborított, gravírozott és mintákkal díszített acél, a külső oldalán arannyal és ezüsttel berakott, a belső oldala pedig bőrrel és bársonnyal bevont. A pajzs 1560-ra datálható, és a luxus-fegyverekhez tartozik, amelyek Milánóból származnak, és ünnepségeken viselték őket. A pajzs közepén Mars, Venus és Amor van egy ligetben, egy folyó partján, a háttérben egy város. Az alakok elég nagyok ahhoz, hogy távolabbról is felismerhetők legyenek. Az arany és ezüst különböző kombinációit láthatjuk, amelyek azt a célt szolgálják, hogy az ábrázolt kép formáit minél jobban visszaadja. A pajzs kerete – amely két lemez szegecselésével készült – finoman megmunkált.”⁶

⁴ Kalmár a díszfegyverzettel kapcsolatban a következő írásra hivatkozik: August Prokop: *Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung: Grundzüge einer Kunstgeschichte dieses Landes mit besonderer Berücksichtigung der Baukunst*. IV. Wien, R. Spies & Co., 1904. 930–932. Ebben a műben olvasható, hogy a két, Zrínyiekhez köthető pajzsot 1884-ben Brnóban, kiállításon mutatták be.

⁵ Kalmár (1965): i. m. 19.

⁶ Pierre Terjanian: *Waffen und Rüstungen aus Schloss Namiest im Philadelphia Museum of Art*. In Johanna Haugwitz-El Kalak (szerk.): *Die Herrschaft von Namiest im Wandel der Zeiten*. Národní Památkový Ústav Praha, 2013. 115.

1. ábra: Zrínyi Miklós kerek pajzsa

Forrás: <https://philamuseum.org/collection/object/71746>

A kerek pajzs megtalálható a Kienbusch-katalógusban is, 293. sorszámon:

„Kerek pajzs – milánói eredetű, a XVI. század közepéről.

Egyike azoknak a ceremoniális célból készült pajzsoknak és sisakoknak, amelyeket minden kétséget kizáróan Milánóban készítettek a XVI. század közepén. Bár sok milánói fegyvermester neve ismert ebből az időszakból, mégis a Negroli család tagjain kívül – akik néha kézjeggyükkel és dátummal is ellátták munkáikat – keveset neveznek meg név szerint közülük. Ennek a tárgycsoportnak a jellegzetessége, amire Laking hívta fel először a figyelmet (*European Armour*, IV, pp. 223., ill.) a tetszetős szőlőminta, aranylapba bevésve.

Ennél a példánynál a pajzs szélén, a bacchánsnő alak szoknyáján és a fák törzsén jelenik meg. A pajzs Zrínyi (IV.) Miklóse (1508–1566), a híres magyar hadvezéré volt, akit a törökök ellen harcolva Szigetvár ostromakor öltek meg. Zrínyi sisakja, mellvértje és pajzsa családi örökségként került a Wlaschim és Daun családokhoz. A formája konvex, dombornyomott mintáján egy, a pajzsára támaszkodó harcos látható antik páncélban, karjával a bacchánsnő körül, aki pedig egy thyrust tart. A harcos páncélja ezüst, rajta lazán kúszó szőlővesszőkkel aranyból; a bacchánsnő ruháján szőlőlevél található, szintén aranyból. A harcos mögött egy íjat tartó kupidó (Ámor) található. A háttérben egy fallal körülvett város látható, amely körül folyó kanyarog. A fák közt kastélyok, villák és majorságok láthatók. Az előteret virágok, fűszálak és egy patak töltik ki. Az alakok kidomborodnak a felületből, és a jelenet gazdag damaszkuszi (arany) diszítéssel ellátott. A felület további része barnára antikolt, feltehetően kék volt. A keret különálló, két részből áll, és rá van lapolva a középső panel szélére. A metszett, arany mintáján lazán kúszó virágos szőlővesszők fonnak körbe madarakat és bőségszarukat; ezeket nyolc, vésett, egymásba fonódó csomókat mintázó és az ezüstözött háttérrel arannyal kiemelt medálion szakítja csak meg. A bársonybélésen egy sor szegecs található, amelyet restauráltak. A szíjakat szintén restaurálták.

Ilyen típusú pajzsokat a világ legtöbb nagy fegyvergyűjteményében találhatunk. Általában egy darabból készülnek, a keretük ugyanúgy dombornyomott, mint a központi rész; de keret nélkül is megtalálhatók. Mindkét fajtára látható példa a Musée de l'Armée-ban (I 81 és 63; Niox, pls. XLVI és XLIV).

Hivatkozás: Prokop, *Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung*, Bécs, 1904, p. 932, fig. 1126; lásd még p. 515, jegyzet 3.

Gyűjtemények: gróf Zrínyi Miklós; gróf Wlaschim; Daun grófok; Heinrich, Haugwitz-Namiest grófja.”⁷

Kutatásunk célja annak megállapítása, hogy pusztán a képek alapján feltárható-e további információ a tárgyról. Ha igen, ez mennyivel visz közelebb a pajzs elkészítésének idejéhez, helyéhez, a Zrínyiekhez. Kutatásunk alapvetően elméleti jellegű, mert a pandémia miatt nem volt lehetőségünk a helyszínen tanulmányozni a tárgyat. A rendelkezésünkre álló – Philadelphiából kapott, nagy felbontású – képek elemzésével próbáltunk közelebb jutni kutatási célunk eléréséhez.

Melyik várost ábrázolja?

A városfallal ellátott település beazonosításához, az abban felismert jellegzetes épületek kereséséhez és kutatásához európai városokról készült útikönyveket, útikalauzokat, valamint az internetet használtuk. A beláthatóságok vizsgálatához a Google Maps program Street View kiegészítőjét használtuk, amellyel az egyes helyszínekről (terepi pontokról) megfigyelhető napjaink körpanorámája.

A személyek azonosításához és a pajzs keletkezési idejének meghatározásához, a 16. század vezető művészeti irányzatának, a reneszánsznak festményeit, freskóit, illetve képzőművészeti alkotásait vizsgáltuk.

A pajzs készítőjének azonosításához (ismerve annak előtörténetét) elsősorban híres itáliai páncél- és fegyverkovács családok munkáit kutattuk, illetve az ezzel foglalkozó szakirodalom anyagait használtuk. Segítette munkánkat a Bécsi Szépművészeti Múzeum (Kunsthistorisches Museum Wien) kutatója, dr. Stefan Krause, illetve Köles Vazul ötvös-művész.

A pajzs domborművének két központi alakja van: Venus, a szerelem, szépség és termékenység istennője, valamint Mars, a háború és a harc istene. Mars jobb vállán Venus istennőtől született gyermeke, Ámor (Cupido), a szerelem római istene pihen, akit a mitológiai hagyomány szerint gyermekként, angyszárnnyakkal ábrázolnak, íjjal a kezében. Mars mellett balra láthatók attribútumai, a pajzsa és a kardja. A pajzson egy emberarcú oroszlánmaszk látható, de az oroszlánfejes maszk motívuma megjelenik a vállvérten is. A szerelmespár jól kivehetően egy kertben van, ahol szerelmi jelenetüket mintázta meg a pajzs készítője.

Az itáliai reneszánsz gyakran ábrázolt motívumai közé tartozik Venus és Mars. Közismert festmény róluk 1485-ből Sandro Botticelli: *Venere e Marte* című munkája, illetve

⁷ Carl Otto Kretschmar von Kienbusch: *The Kretschmar von Kienbusch Collection of Armor and Arms*. Princeton, New Jersey, Princeton University Library, 1963. 762.

1490-ből Piero di Cosimo: *Venere, Marte e Amore* című festménye.⁸ Érdekes, hogy az előbb említett képek a két alakot kevés ruhában ábrázolják. Ezzel szemben a pajzson szinte teljes öltözkében látjuk a két személyt, illetve a lándzsát Venus tartja a kezében (a földre szúrva), és nem Mars. A róluk készült műalkotásokon általában Mars fegyverei vagy a földön hevernek, vagy ő maga fogja őket.

A település pontos meghatározásához alapvetően két eltérő vizsgálati módszer használható. Az egyik az, hogy a pajzzsal kapcsolatos, meglévő ismereteinket felhasználva a reneszánsz képzőművészet más alkotásain keresünk ezzel a városábrázolással megegyező vagy nagyon hasonló ábrázolást. Ebben az esetben a megtalált mű bizonyítottan volna, hogy a pajzs készítője az ábrázolást másolta. A másik lehetséges módszer az európai országok városábrázolásainak vizsgálata, ahol a pajzson látható jellegzetességek alapján történik a keresés. A kutatást ezzel a módszerrel kezdtük meg, amely viszonylag gyorsan eredményhez is vezetett. A keresés kiindulópontját az adta, hogy a pajzsra olyan város kerülhetett, amely a reneszánsz korban meghatározó szerepet töltött be méretével, gazdaságával, nagyhatalmi pozíciójával. Ezzel a feltételezéssel sok település és így vár is kiesett a vizsgálati tartományból.

A pajzs keletkezésének ideje Kalmár János alapján a 16. század, vagyis a reneszánsz stílus virágkora, ami jó kiindulási alapot jelentett az ábrázolások kutatásához.⁹ Először a német, cseh, osztrák, francia és természetesen az itáliai nagyobb városok és várak vizsgálata kezdődött meg. Igyekeztünk jellegzetes objektumokat azonosítani a pajzson, amelyek kiindulópontként szolgáltak a kereséshez.

Ezek a mi olvasatunkban a következők:

- a város bal oldalán vízfolyás, rajta öt boltíves híd;
- a település alsó részén két kupolás tetejű épület (az egyik feltehetően a város bazilikája);
- a felső részben egy szögletes épület a város fölé magasodó monumentális toronyával;
- a városfal.

A városok, várak képenek elemzése során egy olasz nagyvárossal, Firenzével jelentős hasonlóságok mutatkoztak, amelyek további részletesebb megfigyelésre ösztönöznek. A Toscana régióban fekvő Firenzét az Arno (latinul Arnus) folyó választja ketté. A folyó a Monte Falterona hegynél ered, és nyugati irányba folyik, majd Marina di Pisánál a Ligur-tengerbe torkollik (2. ábra).

⁸ Piero di Cosimo, eredeti nevén Piero di Lorenzo (Firenze, 1462–1521) itáliai reneszánsz festő. Sandro Boticelli, eredeti nevén Alessandro di Mariano di Vanni Filipepi (Firenze, 1445. március 1. – 1510. május 17.) itáliai festő, a korai reneszánsz (quattrocento) idején a firenzei iskola legjelesebb képviselője.

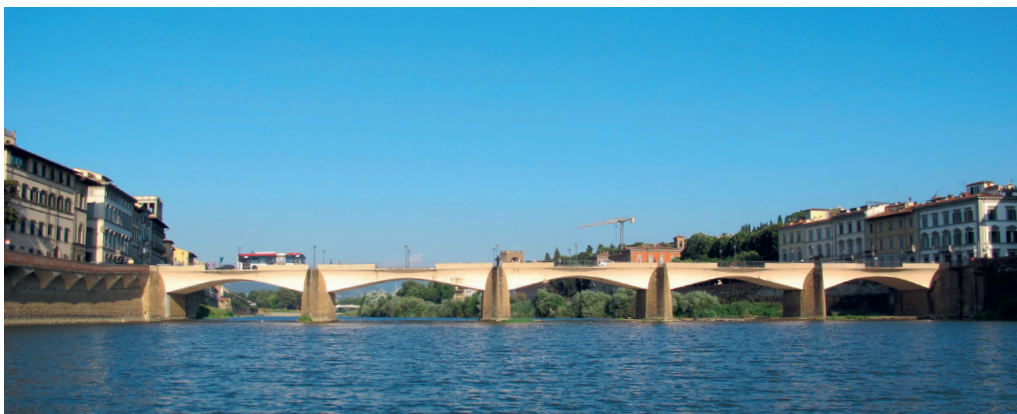
⁹ Kalmár (1965): i. m. 19. „Nem kételkedhetünk abban, hogy a díszfegyverzet egykori tulajdonosa valóban a szigetvári hős volt. A pajzs stílusa a 16. század közepére utal, s nincs okunk kétségbe vonni az inventárium állítását.”

2. ábra: A folyó és a boltíves híd ábrázolása a Zrínyi-pajzson

Forrás: a szerzők

Ma a városnak összesen 13 közúti és gyalogoshídja van. Ezek közül a Ponte alle Grazie és a Ponte alla Carraia rendelkezik öt boltívvvel. Az Arnón átívelő Ponte alle Grazie híd elődje, amely a közelben elhelyezkedő Csodatevő Szűzanyáról elnevezett oratóriumról kapta a nevét, 1237-ben épült, de a maival ellentétben ennek a hídnak kilenc boltíve volt (3. ábra).

3. ábra: Ponte alle Grazie

Forrás: [Wikipedia.org](https://www.wikipedia.org)

Az árvizek miatt 1874-ben modernizálták és kiszélesítették, 1944-ben a visszavonuló német csapatok felrobbantották. Az átalakítások során folyamatosan vésztett pillérei és boltívei számából. A vasbetonból készült híd ma már csak körvonalaiiban érzékelteti a régi híd formáit.

A Ponte alla Carraia helyén 1218–1220 között épült először híd, amelyet egy árvíz elpusztított, de pár évvel később helyreállították. 1559-ben felújították a hidat, majd

a 19. század második felében ismét restaurálták és ezzel egyidejűleg kiszélesítették. 1944. augusztus 4-én a visszavonuló német csapatok ezt is felrobbantották, de a háborút követően az eredeti állapotában állították helyre. Mindezeket figyelembe véve elképzelhető, hogy a pajzson a Ponte alla Carraia hidat örökítette meg a készítő (4. ábra).

4. ábra: Ponte alla Carraia

Forrás: [Wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ponte_alla_Carraia.jpg)

A trébelt pajzson található település alsó szegélyén egy bazilika található, amelynek látszólag két kupolája van a templomhajó két végén, egy nagyobb fő- és egy kisebb mellékkupola. A templom közvetlen szomszédságában egy magas torony is látható (5. ábra).

5. ábra: A katedrális ábrázolása a Zrínyi-pajzson

Forrás: a szerzők

A firenzei dóm, vagyis a Liliomos Szűz Mária-székesegyház – amely építését 1461-ben fejezték be – mai kinézetét látva feltűnő a hasonlóság a két épület között. Viszont a firenzei dómnak csak egy kupolája van. Ez a pajzson és a valóságban is szögletes kialakítású. A mellette látható kisebb kupola a San Lorenzo-templom kupolája, amely 1460-ban készült el. Mint a mai felvételeken is látszik, a kupola megtévesztheti a szemlélődőt, hogy az a firenzei dómhoz tartozik. A két épület ilyen közelsége adhatja a pajzson is a kupola dómhoz való tartozásának látszatát. A dóm előterében látható a Giotto tervezte Campanile, amely a dóm harangtornya. Ezt a pajzson jól kivehető magas torony képében véljük felismerni. A Campanile 1359-ben készült el (6. ábra).

6. ábra: A firenzei dóm és a harangtorony

Forrás: www.okosmozi.hu/epiteszet/santa-maria-del-fiore-dom

A negyedik jellegzetesség egy a háttérben látható szögletes épület, amelyből egy nagy magasságú torony emelkedik a város fölé (7. ábra).

7. ábra: A szögletes épület a toronnyal a Zrínyi-pajzson

Forrás: a szerzők

A firenzei épületeket szemlélve azonnal szembetűnik a Palazzo Vecchio monumentális épülete. Ez egy többemeletes szögletes épület, amelyet a harang beemelésével 1322-ben fejeztek be. Ez volt a város vezetésének palotája, majd a Toszkánai Nagyhercegség székhelye is a körötte levő térrel (8. ábra).

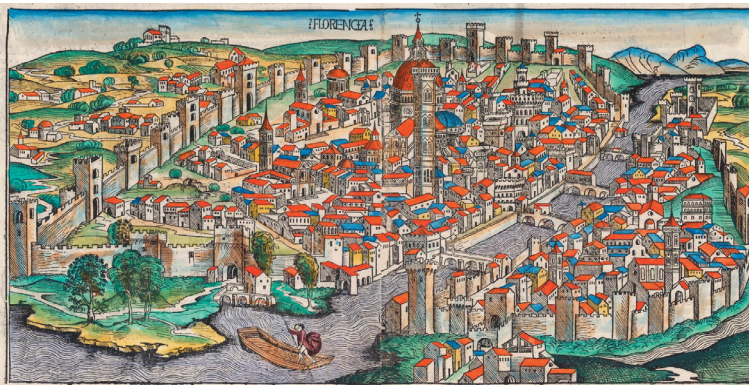

8. ábra: A Palazzo Vecchio

Forrás: https://florentetips.com/palazzo_vecchio.html

Az utolsó jellegzetesség a városfal. Firenze mai látképét nézve nem ez az első, amely megragadja a tekintetünket. Az interneten alig lehet róla fényképet találni, így ez volt az első vizsgálati szempont, amely kezdetben nem mutatott egyezést a pajzson látható erős városfallal. Viszont a Firenzéről készült középkor végi és újkor eleji ábrázolásokon (rézmetszeteken és festményeken) mindenhol látható az erős városfal négyzet alapú bástyákkal, ahogy az a pajzson is megfigyelhető. Így az utolsó vizsgálati szempontban is találunk egyezést.

Példaként hozunk egy ilyen ábrázolást, amelyen ugyancsak megfigyelhetők a városfalon kívül azok a domináns épületek és azok jellege, amelyek vizsgálatunk és bizonyításunk alapjául szolgáltak (9. ábra).

9. ábra: Firenze a 16. században a városfallal

Forrás: [Wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Firenze_1600.jpg)

Az eddigiek alapján úgy ítéljük meg, hogy a szigetvári Zrínyi Miklósnak tulajdonított pajzson firenzei építmények jelennek meg.

A firenzei látkép

Készítettünk egy beláthatósági vizsgálatot is, amelynek az volt a célja, hogy meghatározzuk azokat a Firenze körüli uralgó magassági pontokat, ahonnan az ábrázolás vagy annak tanulmányrajza/-festménye készülhetett. Figyelembe kellett venni, hogy ezek a magaslatok nem lehettek túl messze a város központjától, ugyanis akkor már túl kicsik lettek volna az ábrázolt épületek a megfelelően részletes ábrázoláshoz. A pajzson lévő városképet vizsgálva állíthatjuk, hogy az ábrázolás az Arno folyó bal (déli) partjáról készült.

Az első lehetséges helyszín a Boboli-domb, ahol a híres Boboli-kert (*Gardino di Boboli*) helyezkedik el, amelynek végében a Pitti-palota (*Palazzo Pitti*) és a Belvedere-erőd (*Forte di Belvedere*) található. A kertet 1550-ben alakították ki, a palota 1549-ben készült el, az erőd pedig 1590–1595 között épült. Megnézve a Pitti-palotából készült városképet látjuk, hogy a palota nem kellően magas egy ilyen ábrázolás elkészítéséhez (10. ábra).

10. ábra: Kilátás a Pitti-palota erkélyéről

Forrás: [Google Térkép](#)

A Boboli-kertből elének táruló látképen pedig feltűnhet, hogy nem látszanak azok a jellegzetes épületek, amelyek alapján a várost véljük felismerni az ábrázoláson (11. ábra).

11. ábra: Kilátás a Boboli-kertből

Forrás: <https://ulunkafapadon.hu/firenze-boboli-kert-ponte-vecchio-aranymuvessek-hidja-firenzeben-leg-szebb-latnivalok/>

Amennyiben figyelembe vesszük azt az állítást, hogy a szigetvári hős pajzsa a 16. század közepén készült, vagyis az itteni építkezések idejében, illetve hogy a kilátási viszonyok sem megfelelőek, egyértelművé válik, hogy az ábrázolás nem a Boboli-dombról készült.

A második lehetséges helyszín a Monte alle Croce domb. A dombon kettő megfelelő helyszín is található. Ez egyik a Piazzale Michelangelo, amit térré csak a 19. században alakítottak, és azóta is a város egyik kilátóhelye, viszont késői keletkezése ellenére a kilátás innen már előtte is adott volt. (12. ábra.)

12. ábra: Kilátás a Piazzale Michelangelo felől

Forrás: Google Térkép

A másik a San Miniato al Monte-templom és annak környéke. A mai templom helyén már a 8. században is kápolna állt. Mai alakját a 12. században nyerte el, belső díszítését pedig évszázadokon keresztül gazdagították jeles firenzei művészek. A templomtól az óváros egésze belátható (13. ábra).

13. ábra: Kilátás a San Miniato al Monte-templomtól

Forrás: [Google Térkép](#)

A Porta San Niccolò torony a Monte alle Croce domb lábánál található, és 1324-ben készült el. 35 méteres magasságával és elhelyezkedésével ugyancsak alkalmas lehet az itteni kilátás a pajzs megformálásához.

A Monte alle Croce domb mindkét helyszínéről és a Porta San Niccolò toronyból is megfigyelhetők a város jellegzetes épületei. Bár napjainkra a templomtól nem látható az Arno medre, a 16. században minden bizonnyal kevesebb épület volt a folyó partján, így valószínűleg látható volt a folyó. Ami további különbséget mutat, a térről csak nagyon kis mértékben észlelhető a város déli fala, ezzel ellentétben a templomtól már remekül kirajzolódik a városfal körvonala. A mai város jelentősen nagyobb, a városfal sok részlete már nincs meg, így tökéletes egyezést a mai városkép és a pajzson látható tájkép között nem várhatunk el.

A beláthatósági vizsgálat alapján valószínű, hogy a pajzson látható dombormű készítője a Monte alle Croce domb vagy a Porta San Niccolò torony valamely részéről ábrázolta a Firenzére nyíló kilátást. További következtetéseket csak helyszíni bejárással lehetne megállapítani (14. ábra).

14. ábra: Kilátás a Porta San Niccolò toronyból

Forrás: [Google Térkép](#)

Az eddigiek alapján tehát elmondható, hogy Zrínyi Miklós reneszánszkori pajzsán Firenze város domborművű ábrázolása szerepel. Ez talán nem is meglepő, hiszen a 16. század vezető művészeti irányzatának, a reneszánsznak a bölcsője Firenze volt. Ez annak a fel-tételezésnek is alapot adhat, miszerint Itáliában készült a fegyver.

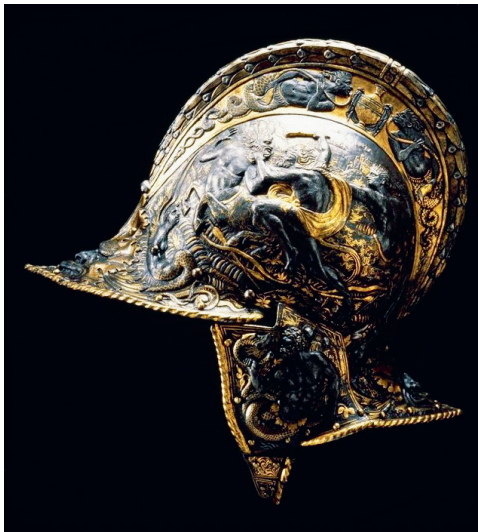
A pajzs készítője

A Zrínyi-pajzs kutatása egy más oldalról is vizsgálható, azaz hogy ki készítette a pajzsot. Az nehezen vitatható, hogy a míves tárgy a maga korában sem számított tucatterméknek, így az ára sem lehetett alacsony. A részletes kidolgozás, a trébelt technika egyértelműsíti, hogy egy ilyen munkát csak a kor legnagyobb fegyver- és díszfegyverkovácsai készíthettek. Ezért hozzánk fordultunk azoknak az európai, de leginkább észak-itáliai fegyverkovácsoknak és családoknak a kereséséhez, akik képesek lehettek egy ilyen remekmű megalkotására. Mivel a fegyveren Firenze látható, ezért valószínűsítettük, hogy egy észak-itáliai mester vagy mesterek keze nyomát látjuk.

Európában Észak-Itáliában és Dél-Németországban alakultak ki a legismertebb és a legjobb minőségű páncélokat készítő műhelyek. Gyakran dolgoztak közösen a páncélkészítők, a fegyverkészítők és az ötvösök, de egyéb szakmabeliek is, mint például az arany- és az ezüstművesek. A közös munka eredményeként jöttek létre az igazán lenyűgöző alkotások.

A páncélkészítés egyik legjelentősebb központja az olasz Milánó lett, amelyben a híres Missaglia család alkotott, leginkább a 15. században. Ebből a családból több kovács is nemzetközi hírnévre tett szert. Viszont Zrínyi pajzsa a 16. század közepén készült.

A 16. században Milánóban alkotott egy másik páncélkészítő család is, a Negroliak, akik a Missagliák leszármazottai voltak. A család tagjai közül Filippo Negroli (kb. 1510–1579) volt a leghíresebb, akire úgy tekinthetünk, mint minden idők egyik legelismertebb páncélkovácsára.¹⁰ Ennek megfelelően úgy döntöttünk, hogy a továbbiakban Filippo Negroli munkáira összpontosítjuk figyelmünket.

15. ábra: A Jagelló-sisak

Forrás: www.pinterest.se/pin/545146729874472240/

A Jagelló-sisak Filippo Negroli és Giovanni Battista Serabaglio (akit bizonyos források Giovanni Battista Negrolinak/Panzerinek hívnak) közös munkája, amely a 16. század közepén készült (15. ábra). A sisakon Hercules harcol két kentaúrral. A páncél a Jagellók és a Vasa-dinasztia királyi fegyvertárából, Svédországból származik, ma a Livrustkamaren Múzeumban, Stockholmban található. Mind a keletkezés ideje, mind a technika és a színhasználat, valamint a mitológiai szereplők hasonlítanak a Zrínyi-pajzsra.¹¹

A következő darab egy díszes, parádékon használt páncéltöltözet, amely II. Ferdinánd osztrák főherceg számára készült, és Giovanni Battista, valamint Marco Antonio Fava keze munkáját dicséri 1559-ből. A keletkezés ideje, a technika és a színhasználat ugyancsak hasonlít a Zrínyi-pajzsra. A páncélt ma a Kunsthistorisches Museumban, Bécsben őrzik (16. ábra).

¹⁰ Híres páncél- és fegyverkovácsok Európában 1. rész. *Korok csodái*, 2012. június 24.

¹¹ <https://bit.ly/3tDJfP2>

16. ábra: II. Ferdinánd páncélja

Forrás: <https://en.topwar.ru/163206-vsadniki-v-imperatorskom-arsenale-veny.html>

A következő két bemutatott pajzsot Filippo Negrolí készítette, az elsőt 1533-ban, a másodikat 1541-ben. Mind a kettő acélból, ezüstből és aranyból készült V. Károly német-római császár számára. A pajzsok ma a madridi Királyi Fegyvertárban találhatók Spanyolországban. Hasonlóan az előzőekhez a keletkezés ideje, a technika és a használt színek ugyancsak nagy hasonlóságokat mutatnak a Zrínyi-pajzsral.

17. ábra: V. Károly pajzsai

Forrás: Stuart W. Phyr – José-A. Godoy: *Heroic Armor of the Italian Renaissance. Filippo Negrolí and His Contemporaries*. New York, The Metropolitan Museum of Art, 1998. 128., 178.

A technika használatát és a felhasznált színek azonosságát, illetve a korszakot tekintve megalapozott lehet a feltevés, miszerint a Negroli család valamelyik tagjának munkáját csodálhatjuk Zrínyi Miklós pajzsában. Mivel a 16. században csak nagyon kevesek voltak képesek egy ilyen részletesen kidolgozott alkotást elkészíteni, a feltevés nem tűnik hihetetlennek.

A Negroli család munkásságát vizsgálva több páncéldarab is hasonlít a Mars-ábrázoláson látható páncélra, ezért megkíséreltük a Marson látható páncéldarabok beazonosítását, azok egyeztetését a Negroli család munkáival.

A pajzson látható Mars kétséget kizáróan római stílusú páncélt visel. A katona felszereléséhez egy kard és egy pajzs is tartozik, ami az emberalaktól balra helyezkedik el. Kézenfekvő lehet az elgondolás, hogy a pajzs készítője saját, már korábban megalkotott egy vagy több munkájában felhasznált motívumot használt, ehhez ugyanis már rendelkezik előismeretekkel és vázlatokkal.

Ebből a nézőpontból vizsgálva Filippo Negroli munkáit újabb hasonlóságokat találunk. Korábban bemutattunk már egy oroszlánfejes maszkkal készült pajzsot, amely V. Károly tulajdonában volt. A Zrínyi-pajzson látható fegyver ezzel mutat hasonló vonásokat, illetve a fegyver külső peremén kör alakú díszítőelemek láthatók, amelyekhez hasonló díszítés V. Károly pajzsán is megtalálható (18. ábra).

18. ábra: Az oroszlánfejes pajzs a Zrínyi-pajzson

Forrás: a szerzők

A Marson látható sisak hasonlóságot mutat egy II. Tiroli Ferdinándnak készült páncél sisakjával. Jól kivehető a Marson lévő sisak közepén végigfutó „taréj”, illetve két, szemnek tűnő domborulat. Ferdinánd sisakján a taréj egy sárkányt ábrázol, amelynek teste

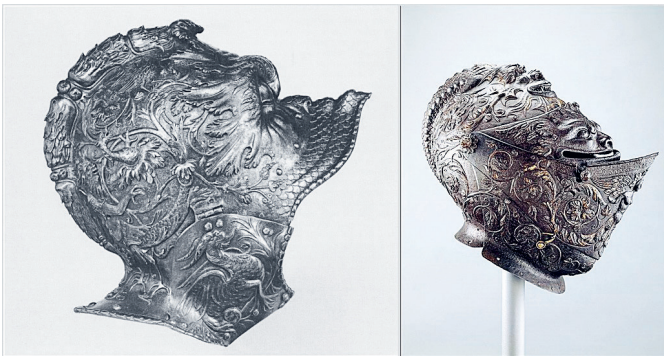
nagy pikkelyekből áll össze, ez alkotja a kitüremkedő részeket. Ezért tehát a Marson látható sisakon a „taréj” ezüst- és aranszínű kivitelezése talán a sárkány pikkelyeit volt hivatva érzékeltetni. Köles Vazul ötvösművész véleménye ugyanakkor az, hogy egy ilyen kvalitású művész képes lett volna pontosan stilizálni II. Tiroli Ferdinánd sisakját (19. ábra).

19. ábra: Mars sisakja a Zrínyi-pajzson és II. Tiroli Ferdinánd sisakja

Forrás: a szerzők és Pyhrr–Godoy (1998): i. m. 274.

A Negroli család más tagjai által készített sisakokon is láthatóak a sárkány- és az arcmaszk-motívumok. Ilyen az 1540–1545 között készült burgonet és az ugyancsak 1540–1545 között készült zárt sisak is. Ezeket is megvizsgálva Mars sisakja leginkább a II. Tiroli Ferdinándnak készült páncélelemmel egyezik meg (20. ábra).

20. ábra: Sárkány- és arcmaszkmotívumok a sisakokon

Forrás: Pyhrr–Godoy (1998): i. m. 230. és www.metmuseum.org/art/collection/search/22903

Mars testpáncélját egyértelműen római stílusban, oroszlánmaszk vállvértékkel ábrázolták (21. ábra).

21. ábra: Mars páncélja a Zrínyi-pajzson

Forrás: a szerzők

Filippo Negroli munkái közt kutatva több római stílusú páncélt is találhatunk. Ezek közül az egyik hasonlít a már korábban leírt, II. Tiroli Ferdinándnak készített páncélszettekhez. Ez az együttes 1547–1550 között készült acélból, aranyból, ezüsből, sárgaréz, bőrből és textiltől. Bár láncing a páncél felsőrésze, jól látható, hogy az acél és sárgaréz láncszemekből a készítő a láncingen római stílusú páncélt formált meg. A másik, legjobban hasonlító páncél a II. Guidobaldo della Rovere, Urbino hercege számára 1546-ban készült páncél. Ez acélból, aranyból, ezüsből, sárgaréz és bőrből készült. A mellvért felső részén látható egy fejmaszk oldalra kinyúló díszítőelemekkel. Mars vértjének felső részén is látható egy hasonló motívum. A felkarnál és a csípőnél a kilógó bőrdíszművek is, valamint a csípőnél a kör alakú díszítőelemek is megfigyelhetők Mars páncélján (22. ábra).

Összehasonlítva a két testpáncélt a legtöbb egyezést Mars páncélja és II. Guidobaldo della Rovere páncélja között találunk. Mind formájukban, mind a díszítőelemeket illetően szinte pontos egyezést mutatnak. A különbségek valószínűleg a részletek stilizálásának nehézségéből fakadtak.

Összességében tehát a Marson látható teljes páncélzat minden egyes eleme valószínűsíthetően a Negroli család korábban készített páncéljával, sisakjával vagy pajzsával egyezik meg. Ez még inkább bizonyítja azt a feltételezésünket, hogy a Negroli család tagja, Filippo Negroli készítette Zrínyi Miklós pajzsát.

22. ábra: II. Guidobaldo della Rovere páncélja és II. Tiroli Ferdinánd páncélja
Forrás: Pyhrr–Godoy (1998): i. m. 273., 278.

Összegzés

A kutatást összegezve megállapíthatjuk, hogy az többirányú volt, és több szempontból kereste a választ a feltett kérdésre. Megítélésünk szerint közelebb jutottunk szigetvári Zrínyi Miklós pajzsának eredetéhez.

A pajzson látható település véleményünk szerint az újkori Firenzét ábrázolja, amelynek ma is markánsan kiemelkedő épületeit a pajzson is lehet azonosítani. Ilyenek a Ponte alla Carraia híd, a firenzei dóm, vagyis a Liliomos Szűz Mária-székesegyház, a San Lorenzo-templom, a Campanile, a Palazzo Vecchio és a városfal is.

Az ábrázolás készítésének a helyét is vizsgáltuk. Ennek alapján a vizsgált öt helyszín (a Pitti-palota, a Boboli-kert, a Piazzale Michelangelo, a San Miniato al Monte-templom és a Porta San Niccolò-torony) közül nagyon nehéz lenne kizárólagosan választani. Egy biztos, a látkép nem a Pitti-palotából vagy a Boboli-kertből készült, viszont a másik három helyszín egymáshoz hasonlóan szinte ugyanolyan kilátást biztosít. Viszont a történelmi tényeket is ismerve a legvalószínűbb ezek közül véleményünk szerint a Porta San Niccolò-torony.

A kutatás legizgalmasabb része a pajzs készítőjének azonosítása volt. A fegyverben a mester kézjegye, mesterjegye nem látható, ezért kétséget kizáróan nem lehet meghatározni a készítőt. Ugyanakkor a pajzs kidolgozottsága, részletezettsége, a kor legnagyobb fegyverkovácsai felé mutat. Ezért is került a későbbiekben a figyelem középpontjába

Filippo Negroli mester, akinek a munkáit látva több ponton is hasonlóságok mutatkoznak a Marson látható páncélok és Negroli már korábban elkészített páncéljai között. Így például Mars pajzsa, sisakja és mellvértje között is, amelyeket V. Károly oroszánmaszkos pajzsában, II. Tirol Ferdinánd sisakjában és a II. Guidobaldo della Rovere részére készített mellvértben véltünk felfedezni. Így tehát az eddigi ismeretek alapján a pajzs legvalószínűbb készítője Filippo Negroli lehet.

Felhasznált irodalom

- Hausner Gábor – Németh András (szerk.): *Zrínyi-Újvár. Egy 17. századi védelmi rendszer a hódoltság határán*. Budapest, Dialóg Campus, 2019.
- Híres páncél- és fegyverkovácsok Európában 1. rész. *Korok csodái*, 2012. június 24. Online: <http://korokcsodai.blogspot.com/2012/06/hires-pancel-es-fegyverkovacsok.html>
- Kalmár János: *Zrínyi fegyverek*. Pécs, 1965. (A Janus Pannonius Múzeum Füzetek 7.)
- Kretzschmar von Kienbusch, Carl Otto: *The Kretzschmar von Kienbusch Collection of Armor and Arms*. Princeton, New Jersey, Princeton University Library, 1963.
- Prokop, August: *Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung: Grundzüge einer Kunstgeschichte dieses Landes mit besonderer Berücksichtigung der Baukunst*. IV. Wien, R. Spies & Co., 1904.
- Pyhrr, Stuart W. – José-A. Godoy: *Heroic Armor of the Italian Renaissance. Filippo Negroli and His Contemporaries*. New York, The Metropolitan Museum of Art, 1998.
- Schedel's World History or [Nuremberg Chronicle](#)
- Terjanian, Pierre: Wappen und Rüstungen aus Schloss Namiest im Philadelphia Museum of Art. In Johanna Haugwitz-El Kalak (szerk.): *Die Herrschaft von Namiest im Wandel der Zeiten*. Národní Památkový Ústav Praha, 2013. 112–117.